

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 7.08:785.47:788.43

ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПЕРТУАРУ КВАРТЕТУ САКСОФОНІСТІВ «ДЖАЗ-КЛАСІК»

Мельник О.Ю.

Навчально-науковий інститут мистецтв
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

У статті розглядаються особливості репертуару квартету саксофоністів «Джаз-класік» Івано-Франківської обласної філармонії імені Ірини Маланюк у контексті жанрово-стильового підходу. Висвітлено основні особливості відбору репертуару колективу, описано художній метод інтерпретації класичних, фольклорних, джазових та оригінальних композицій.

Ключові слова: саксофонне мистецтво, квартет саксофоністів, репертуар, жанр, стиль.

Постановка проблеми. Саксофонне виконавство, знаходячись в контексті загальноєвропейських та американських академічних і джазових музичних тенденцій, пройшло інтенсивний шлях жанрово-стильового розвитку, що нерозривно пов'язано з рівнем композиторських та виконавських шкіл на всіх етапах професійного розвитку. Всеохоплюючий арсенал технічних і художніх прийомів звуковидобування цього інструмента став сполучною ланкою використання його як у академічній так і джазовій музиці. Ця особливість саксофона також стала однією із причин швидкої популяризації інструмента та співпала із тенденціями епохи, у яку він був винайдений.

Мистецтво гри на саксофоні, незважаючи на відносно короткий шлях свого розвитку, сформувалося у світовій музично-виконавській творчості музикантів-духовиків як яскраве художнє явище, що відрізняється від інших видів інструментальної практики специфікою та різноманітністю форм музикування. У процесі його розвитку виникло велике розмаїття ансамблевих інструментальних поєднань за участю саксофона. Намагання артистів до реалізації себе у різноманітних формах колективного музикування віддзеркалює природний процес розвитку сучасної інструментальної виконавської культури. Особливо виразно ця тенденція означилась в останні десятиліття ХХ ст. – коли спостерігається зростання популярності ансамблевого музикування, що відображає потребу у самореалізації індивідуального творчого начала через колективну творчість.

Зростання зацікавлення камерно-ансамблевим музикуванням, у другій половині ХХ ст., спричинило справжній ренесанс цього жанру, який стає одним із найпріоритетніших сфер музичної культури. Проводяться різноманітні концерти, конкурси, фестивалі часто спеціально присвячені певному ансамблевому жанру (струнному та саксофонному квартету, камерному ансамблю духових інструментів, фортепіанному дуету і т. д.); функціонують творчі організації, що об'єднують музикантів, які спеціалізуються на камерно-інструментальних жанрах; проблеми камерної

музики та камерного ансамблю обговорюються на наукових конференціях, симпозіумах і т. д.

У вітчизняній і закордонній педагогічній та концертній практиці все більшого поширення набувають різноманітні однорідні ансамблеві склади саксофонів (тріо, квартети, квінтели, оркестри). У цьому контексті висвітлення, аналіз та узагальнення творчих здобутків провідних вітчизняних ансамблевих колективів саксофоністів, серед яких й муніципальний квартет «Джаз-класік» Івано-Франківської обласної філармонії імені Ірини Маланюк, потребує свого переосмислення та узагальнення, зважаючи на культурологічну ситуацію сьогодення з її мінливістю, новими й значними мистецькими запитами та відповідними до них творчими аргументами сучасного саксофонного виконавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Камерно-інструментальне мистецтво досліджується у багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, де розглядається актуальні питання теорії і практики духового виконавства в цілому, а також особливості ансамблевого виконавства (В. Апатський, В. Богданов, Н. Дика, С. Левін, П. Круль, М. Мимрик, Ю. Усов), простежується історія розвитку та стильова еволюція камерно-інструментальних жанрів (Т. Гайдамович, Н. Назайкінський, Т. Омельченко), висвітлюється історія розвитку саксофона (В. Іванов, М. Крупей, Л. Максименко, А. Понькіна, О. Попова).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Концертна діяльність квартету саксофоністів «Джаз-класік» неодноразово ставала об'єктом активного рецензування та відображена в показових критично-аналітичних публікаціях вітчизняних науковців, творчої еліти краю, журналістів: Г. Карась, М. Черепанина, О. Мельника, Н. Некрасової, Л. Зоріної, В. Заник, Б. Пушкарка, І. Соколовського, Т. Прохаська та ін. Однак ці публікації не торкаються розгляду жанрово-стилістичних особливостей репертуару квартету саксофоністів «Джаз-класік».

Мета статті – аналіз та характеристика жанрово-стилістичних особливостей репертуару квартету саксофоністів «Джаз-класік».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Творча діяльність квартету саксофоністів «Джаз-класік» складає яскраву сторінку вітчизняного духового мистецтва. Ансамбль намагається рівноважено пропагувати та представляти як джазову, так і академічну лінію у виконавстві, що, зрештою, задекларовано вже в самій назві колективу. Передусім це відображається у широкому представництві в концертних програмах «Джаз-класік» перекладень музичної класики. Адже не випадково, високий професійний рівень демонструють саме ті музиканти, які у своїй творчості активно використовують шедеври класичного мистецтва. Широке застосування у виконавській та педагогічній практиці, засновника квартету «Джаз-класік» О. Мельника (автора статті), перекладень творів створених для інших інструментів не є винятковим явищем. Орієнтація на репертуарні надбання суміжних виконавських спеціальностей була зумовлена певним дефіцитом, на час заснування, оригінальних творів для квартету саксофоністів, використання ж класичного репертуару є необхідною умовою для виховання будь-якого інструменталіста і, зокрема, саксофоніста, оскільки класика дисциплінує художнє мислення музиканта. Становленню виконавської майстерності колективу сприяло, зокрема, розширення образних та жанрово-стильових понять, розмаїття художніх та технічних проблем виконання музики цього напрямку, концепційні аспекти втілення циклічних творів тощо. Проте, серед основних переваг творчого доробку квартету «Джаз-класік», стали цікаві, оригінальні, легкі для сприймання композиції, у незвичному інструментальному відтворенні, що було рідкістю у репертуарних програмах того часу, коли створювався колектив. Це створювало нагоду ефектно продемонструвати технічні і виразові можливості однорідного саксофонного складу. Вивчення репертуару колективу дозволяє виокремити декілька своєрідних жанрових «блоків». Серед них, по кількісним показникам, домінують твори пов'язані із джазовою та естрадною музикою, на другому місці – класичні перекладення, на третьому – народна музика, на четвертому – оригінальні сучасні композиції.

У доробку «Джаз-класік» широко репрезентована музика різних епох, стилів та жанрів. Але чи не головний осередок репертуару квартету становлять інструментальні мініатюри, в яких сфокусована істотна риса колективу, пов'язана з витонченою деталізацією виконавського оздоблення музичного матеріалу.

Домінування творів естрадного та джазового напрямків, в репертуарі «Джаз-класік», є природним, оскільки генеалогічний розвиток саксофона, на всіх його етапах був тісно пов'язаний із жанрами легкої музики. Серед найбільш популярних творів, що виконує колектив – джазові композиції: О. Осійчук «Парафраз на теми Дж. Гершвіна», п'єси Л. Ніхауса («Саксафреш», «Житне пастрімі»), «Бджолині колінця» та ін.), Дж. Герман «Привіт Доулі», М. Девіс «Блюз», В. Мясосдов «Архаїк-блюз», І. Ковелл «Морська труба» та ін. Дещо інший відтиск цієї репертуарної лінії складають твори естрадної музики: Е. Веласкес «Бесамо мучо», С. Дергунов «Композиція на тему пісні Джо Десена», Д. Флорес «Текіла», М. Плахотник «На хвилях моєї пам'яті» та ін.

Висока технічна підготовка артистів, у поєднанні із яскравими інструментовками, створюють ефектне враження естрадної блискучості, що притаманна цьому жанру та органічно вписується у сценічне амплуа «Джаз-класік». Відтворення оригінальних естрадно-джазових творів та введення своєрідних стилістичних елементів чи цитат (зокрема, джазової, популярної, рок-музики) у саксофонні композиції колективу, створює певний театральний ефект у виконавстві квартету, адже виконання рок- і джаз-музики, які є синтетично театральними за своєю природою, породжує цілий комплекс позамузичних асоціацій. Пов'язаність звучання з популярною музикою виводить на зв'язок із сучасністю, яка ніби просвічує крізь остинатні ритми, темброво-гармонічні деталі, споріднені звуковій атмосфері, що нас оточує. Адже для того, щоб інструмент жив повноцінним життям, він повинен відображати ті традиційні явища в музиці, які користуються популярністю у даний період.

У репертуарному списку колективу, серед перекладень музичної класики виокремлюються два напрямки – твори епохи бароко та романтизму. Саме вони, на початках функціонування квартету, склали репертуарний базис ансамблю. П'єси добиралися з таким розрахунком, щоб вони максимально зберігали свій ідейно-образний зміст, а в деяких випадках звучали так само переконливо як в оригіналі. Серед творів епохи бароко і класицизму: п'єси Й. Баха (чотири Органні прелюдії та фуги, «Арія», «Скерцо» із Сюїти сі-мінор), В. Моцарта («Менует»), І. Гайдна («Менует і престо»), Д. Бортнянського («Фінал хорového концерту»). Творчість композиторів-романтиків представлена музикою Ж. Бізе (Пісня Тореадора з опери «Кармен»), І. Брамса («Угорський танець № 5», «Вальс», «Коліскова»), Ф. Шопена («Полонез»), П. Чайковського («Анданте кантабіле»), О. Бородіна («Половецькі танці») та ін. Найбільш природно давалася до відтворення квартетом саксофоністів хорова та квартетна музика. Перекладення часто відбуваються в руслі фактурного розподілу партій між чотирма виконавцями, відповідно до вокальних та інструментальних партій. Позитивний досвід засновника ансамблю О. Мельника у аранжуванні для різного складу колективів, за участю саксофона, засвоєння технічного арсеналу оркестрових інструментів та їх тембральних поєднань, сприяв кількісному та якісному зростанню репертуару квартету. Проте акцент на розкритті віртуозно-інструментальних можливостей саксофону відчутним є завжди. Значну увагу О. Мельник звертає на штрихову палітру. Вона завжди є диференційованою. У перекладеннях органних та хорових творів часто застосовується штрих легато, що підсилює наспівність тієї чи іншої мелодичної побудови. Різноманітно використовуються оригінальні штрихи.

Художні ініціативи квартету «Джаз-класік», у виконанні перекладень, спрямовані переважно на дотримання мистецьких норм, традицій, – тобто того, що забезпечує очевидну правильність відтворення класичних шедеврів. Характерною особливістю інтерпретацій при цьому є намагання музикантів наблизити фонічний результат свого виконання до звучання твору в оригіналь-

ній інструментальній версії (передусім, в органічних творах). Не зважаючи на своєрідне темброве забарвлення цих п'єс, що сприймаються через призму саксофонного звучання, квартету вдається зберегти дух та настрої авторського задуму. Виконанню музичної класики притаманна ніжність, витонченість, делікатне використання динамічних та штрихових засобів інструмента.

Широке представництво в репертуарі квартету «Джаз-класик» класичних творів зумовило їх важливу роль у зростанні його професійної майстерності та певного академічного сценічного іміджу. У «прочитанні» класичної музики «Джаз-класик» не відмовляється повністю від звуконаслідування оригіналу, натомість, широко використовуючи специфічно саксофонну виразність, музиканти переконливо демонструють правомірність своїх виконавських версій класичних творів. Саксофонна трансформація звучання у перекладеннях музичної класики не руйнує її авторського варіанту, а зберігає високохудожній звукообразний еталон п'єс.

Пошуки виконавцями яскравої звукової палітри, різноплановість, об'ємність звучання знайшли своє віддзеркалення у творах народної музики. Відтворення п'єс, що написані у фольклорному дусі, складає яскраву сторінку репертуару «Джаз-класик». Серед композицій цього напрямку: П. Іттуральде «Грецька сюїта», В. Манник «Забуті мелодії на ідиш», «Карпатські образки», аранжування О. Мельника «Дві колядки», «Балканські мотиви» та ін. Важливою особливістю інструментовок цих творів для квартету, є їх колористичність. Маючи у своєму розпорядженні різноманітні інструменти, широко застосовують їх можливості для створення яскравих партитур, рельєфного показу музичного твору.

Інтерпретаціям ансамблю «Джаз-класик» творів народної музики притаманна ретельна та виважена реєстровка, витонченість та чіткість артикулювання, строга орнаментика та переконливе співвідношення темпів.

Сучасна музика у репертуарі колективу представлена творами Ф. Еріксона («Скерцо»), Ж. Коллудуб («Блюз» із сюїти для 4-х), Дж. Енд «Два модернові саксофонні квартети» та ін.

Партитури квартету «Джаз-класик» завжди звучать переконливо. Тонкі динамічні та штрихові нюанси, реєстрові, темброві, фактурні ефекти є виразними та чіткими. Для досягнення повноти звучання застосовуються численні, різноманітні технічні прийоми, зокрема октавне дублювання мелодії, що окрім загального покращення звучання, надає їй інший емоційний відтінок. Унісонні дублювання зустрічаються рідше. Звичною практикою є додавання до одноголосної мелодії гармонічних голосів, що підсилює її вагомість. Також партитури ансамблю багаті поліфонічними моментами, як авторськими, так і доданими

перекладачем. Тутті квартету, зазвичай є дуже яскравими. Водночас із повним використанням динамічних можливостей інструментів, постійно забезпечується зручність технічного виконання кожної партії. Зростання звучності в ансамблі досягається здебільшого шляхом поступового приєднання різних інструментів та реалізації можливостей кожного із них. Для досягнення максимальної сили звучання, особливо у швидкому темпі, часто застосовується ритмічний унісон у партіях, проте вони написані таким чином, що музиканти грають їх легко та впевнено. Очевидно, тому майже всі кульмінаційні мелодичні вершини у виконанні квартету позбавлені динамічного форсування звука, натомість насичені внутрішнім емоційним напруженням, пристрасним поривом, фактурним об'ємом.

Одним із провідних принципів інструментовки для квартету є досягнення логічної завершеності кожної партії – незалежно головна це чи побічна мелодія, фігурація чи акордовий супровід, педаль і т. д. У партитурах квартету «постійні акомпаніатори» не є передбаченими. Кожен учасник колективу виступає не тільки як ансамбліст, але і як яскрава творча особистість.

Гра квартету п'єс естрадного та джазового напрямків є технічно-довершеною, що поєднується з музично-виразовими цінностями виконання: тонкою організацією агогічних та динамічних нюансів, фразуванням та артикуляційними засобами, переконливо узгодженими із образами твору. Виконавське інтонування квартету саксофоністів «Джаз-класик» вирізняється цілісністю відображення концепції твору, експресивністю, що досягається за рахунок активного звуковедення, постійної метричної пульсації, чіткої штрихової диференціації голосових ліній.

Ансамблеві твори добираються з розрахунку на поступове зростання майстерності кожного учасника колективу. Все це сприяє планомірному музичному розвитку виконавця. Враховується не тільки творча індивідуальність кожного ансамбліста, але і особливості його музичного інструмента.

Висновки і пропозиції. Діяльність квартету саксофоністів «Джаз-класик» упродовж 1989-2018 р. сприяє розвитку професійного саксофонного мистецтва на Прикарпатті, популяризації української та зарубіжної оригінальної камерно-ансамблевої музики не тільки в регіоні, але й за його межами.

Біографія ансамблю – це пошук і утвердження власного стилю, мистецький неспокій і прагнення підкорити найвищі вершини виконавства, відкриття нових сучасних і відродження старих, незаслужено забутих сторінок музики, завоювання прихильності численної аудиторії, постійне утвердження своїх творчих концепцій, оригінального артистичного самовияву та служіння високому мистецтву.

Список літератури:

1. Апатский В.М. История духового музыкально-исполнительского искусства / В.Н. Апатский. – К.: НМАУ имени П.И. Чайковского, 2010. – 320 с.
2. Диков Б. Методика обучения игре на духовых инструментах / Б. Диков. – М., 1962. – 116 с.
3. Иванов В. Саксофон / В. Иванов. – М.: Музыка, 1990. – 64 с.
4. Зоріна Л. Юний джаз із особливим шармом / Л. Зоріна // Високий замок. – 2001. – 15 червня. – С. 4.
5. Карась Г. Bravo, «Джаз-класик» / Г. Карась // Західний кур'єр. – 2001. – 15 червня.

6. Крупей М.В. Сильові основи формування виконавської майстерності саксофоніста (у контексті музичної творчості XIX-XX століть) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / М.В. Крупей. – Одеса, 2006. – 15 с.
7. Максименко Л.В. Французька саксофоновна школа: дискурс розвитку та сучасний стан / Л.В. Максименко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – № 1. – С. 59-65.
8. Понькіна А.М. Саксофон у музичній культурі XX століття (на матеріалі сонатної творчості зарубіжних та українських композиторів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист. : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / А.М. Понькіна. – Харків, 2009. – 19 с.
9. Попова О.В. Квартет саксофонов Марселя Мюля: к истории становления жанра / О.В. Попова // Актуальные проблемы высшего музыкального образования. – 2014. – № 1(31). – С. 53-55.
10. Черепанин М. Музичний калейдоскоп квартету саксофоністів «Джаз-класик» / М. Черепанин, О. Мельник // Джаз. – № 1. – 201. – С. 2-5.

Мельник А.Ю.

Учебно-научный институт искусств ГВУЗ

«Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника»

ЖАНРОВО-СТИЛЕВЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕПЕРТУАРА КВАРТЕТА САКСОФОНИСТОВ «ДЖАЗ-КЛАСИК»

Аннотация

В статье рассматриваются особенности репертуара квартета саксофонистов «Джаз-класик» Ивано-Франковской областной филармонии имени Ирины Маланюк в контексте жанрово-стилевого подхода. Освещены основные особенности отбора репертуара коллектива, описан художественный метод интерпретации классических, фольклорных, джазовых и оригинальных композиций.

Ключевые слова: саксофонное искусство, квартет саксофонистов, репертуар, жанр, стиль.

Melnik O.Y.

Educational and Scientific Institute of Arts

State Higher Educational Institution «Precarpathian

National University named after Vasyl Stefanyk»

THE GENRE-STYLISTIC FEATURES OF THE REPERTURE OF THE QUARTER OF SAXOPHONISTS «JAZZ-CLASSIC»

Summary

The features of the repertoire of the saxophonist quartet «Jazz Class» of Ivano-Frankivsk oblast philharmonic society named after Irina Malanyuk are considered in the context of the genre-style approach. The main features of the selection of the repertoire of the collective are highlighted, the artistic method of interpretation of classical, folk, jazz and original compositions are described.

Keywords: saxophone art, saxophonist quartet, repertoire, genre, style.